

Utvalget for framtidens fellesskole

Notat

Til: Utvalget

Dato: 23. april 2025

Fra: Sekretariatet

Saksnr.: 4-8 B

4-8 B Skolen og den organiserte fritiden

Dette notatet handler om forholdet mellom skolen og den organiserte fritiden. Målet med notatet er å få en retning på hvilken måte utvalget eventuelt ønsker å omtale samarbeidet mellom skolen og den organiserte fritiden.

Den organiserte fritiden er kompleks, og inneholder en rekke ulike aktiviteter som er organisert på ulike måter. Dersom utvalget ønsker å omtale samarbeid mellom skole og fritid må det gjøres en hensiktsmessig avgrensning av hvilke aktiviteter og organisasjoner som er relevante.

1.1 Bakgrunn

Utvalget har vært opptatt av sammenhengen mellom skole og idrett, og gitt uttrykk for at dette er noe dere vil omtale i utredningen. På utvalgsmøtet vil idrettspresident Zaineb Al-Samarai holde et innlegg om samarbeid mellom skole og idrett, og hvordan idretten jobber med mangfold og inkludering. Anders Bakken fra NOVA vil også innlede om ungdomsundersøkelsen, og Ole-Petter Hjelle vil innlede om fysisk aktivitet. Det er laget egne notater til disse sakene, men det er også naturlig å se de tre innleggene i sammenheng.

Vi tenker det er klokt å ha en bredere tilnærming til barn og unges fritid enn bare å se på idretten. Idretten er en viktig del av barn og unges fritid, men mange driver også med kulturaktiviteter og deltar i andre lag og foreninger. Temaet kan derfor utvides til å handle om sammenhengen mellom skole og den organiserte fritiden.

Med den organiserte fritiden mener vi planlagte aktiviteter som avholdes jevnlig, til faste tider, har regler og stiller krav til deltakerne, styres eller veiledes av voksne og handler om å utvikle ferdigheter eller oppnå bestemte mål (Arnesen & Hansen, 2024).

Notatet 4-X om fysisk aktivitet til innlegget fra Hjelle, har en hovedvekt på hvilken betydning fysisk aktivitet har for elevenes læring og trivsel. Dette notatet om den organiserte fritiden har i større grad et samfunnsperspektiv hvor vi drøfter hvilken

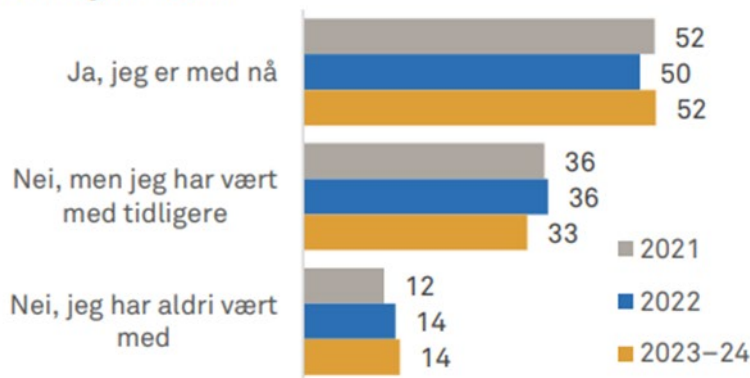
betydning den organiserte fritiden har for fellesskolen, og mulige konsekvenser av samarbeid mellom skolen og den organiserte fritiden.

1.2 Noen fakta om den organiserte fritiden til barn og unge

De aller fleste ungdom er tilfredse med livet, og lever aktive liv med venner både på skolen og i fritiden. Skjermbruk i fritiden har økt over tid, men det er også flere som trener og er fysisk aktive. Ungdommene bruker stadig mindre tid på lekser og annet skolearbeid utenom skoletiden. To av tre er fornøyde med lokalmiljøet der de bor.

De aller fleste ungdom deltar i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter i løpet av oppveksten. Noen er med i kort tid, mens andre holder på med de samme aktiviteten gjennom hele ungdomstiden (Bakken, 2024).

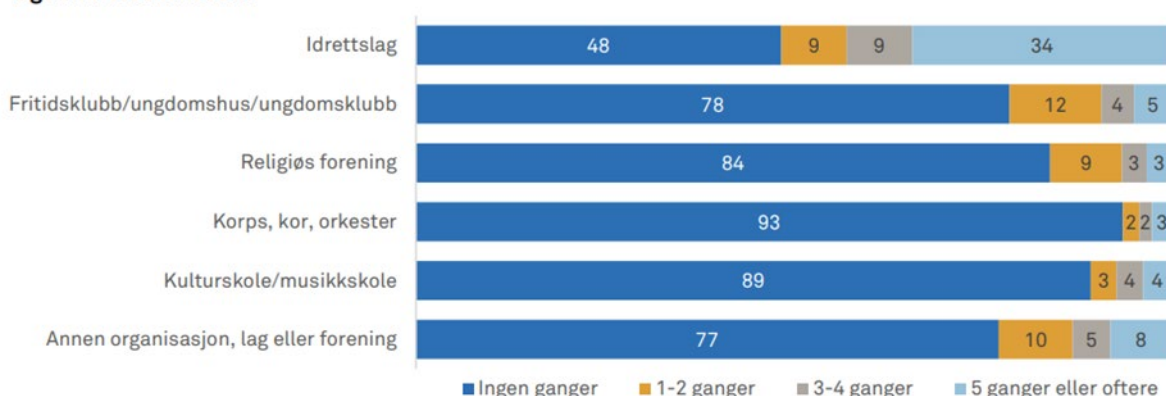
Er du, eller har du tidligere vært, med i noen organisasjoner, klubber, lag eller foreninger etter at du fylte 10 år?

Kilde: Ungdata 2024

Idrett- og treningsaktivitet er den klart vanligste aktiviteten, og kunnskapsoppsummeringer viser at det er langt mer forskning på idrettsaktiviteter enn på kulturaktiviteter (Arnesen & Hansen, 2024). I den videre omtalen legger vil vi derfor også mest vekt på den organisert idretten.

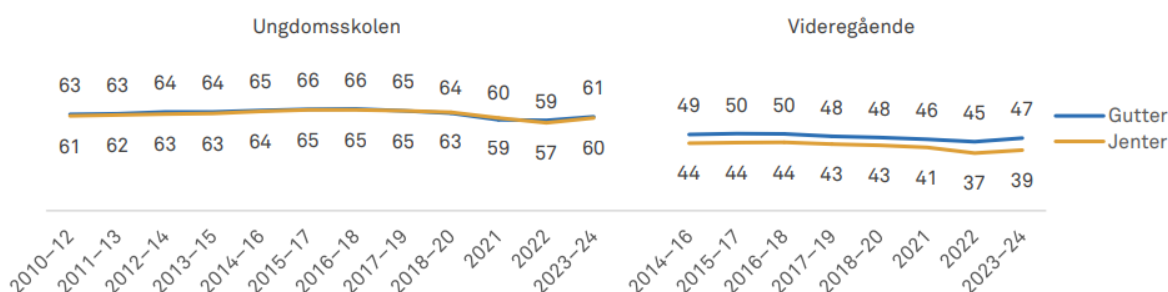
Hvor mange ganger har du vært med på aktiviteter, møter eller øvelser i følgende organisasjoner, klubber eller lag den siste måneden?

Kilde: Ungdata 2024

Fra 2017 gikk andelen som er med i organiserte fritidsaktiviteter noe ned. Endringene var tydeligst blant elevene på ungdomstrinnet, med en nedgang i deltakelse på sju-åtte prosentpoeng. Ungdatatallene for 2023/24 viser for første gang på flere år en økning i andelen som er med på organiserte fritidsaktiviteter, og den største økningen har kommet innen sport og idrett.

Prosentandel som er med i en organisasjon, klubb eller et lag. Utvikling over tid – etter kjønn og skoleslag

Barn og ungdoms deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter avtar med alderen og varierer betydelig etter kjønn, sosioøkonomisk status, kulturell bakgrunn, funksjonsnedsettelse og interesse og motivasjon.

Det er flere gutter som deltar i idrettsaktiviteter, mens det er motsatt for kulturaktiviteter, hvor jentene er i flertall. Sosioøkonomisk status er viktigere for å forklare deltakelse i idrett enn i kulturaktiviteter, hvor kulturell kapital er en viktigere forklaringsfaktor.

Familieøkonomi får ofte mye oppmerksomhet i debatten om barn og unges fritid og blir beskrevet som en barriere mot deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Ekspertgruppen om barn i fattige familier, trekker fram at det er relativt sett færre barn fra fattige familier som deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Økonomiske barrierer og mangel på

informasjon kan være mulige forklaringer på dette (Barne og familiedepartementet, 2024).

Senter for samfunnsforskning trekker fram at inntektsforskjeller i deltakelse også kan være et uttrykk for kulturelle forskjeller i foreldrepraksiser, og hvilke aktiviteter foreldrene foretrekker at barna deltar på (Arnesen og Hansen 2024).

Minoritetsungdom deltar i større grad i fritidsklubber og religiøse foreninger enn majoritetsungdom. Ungdom med funksjonsnedsettelse deltar i mindre grad i organiserte aktiviteter. Det er ikke store geografiske forskjeller i unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter sett i forhold til fylke, kommune og sentralitet. Likevel er det en tendens til at deltakelsen i idrettslag er høyere i mer sentrale kommuner, mens deltakelsen i korps, kor og orkester og kultur- og musikkskole er høyere i mindre sentrale kommuner.

1.2.1 Positiv sammenheng mellom deltakelse i idrettslag og skoleprestasjoner

Ulike studier viser at ungdom som deltar i organiserte fritidsaktiviteter, lykkes bedre i skolen enn ungdom som ikke deltar i slike aktiviteter. Det er en særlig positiv sammenheng mellom deltakelse i idrettslag og skoleprestasjoner. Idrettsungdom tar også oftere høyere utdanning enn ungdom som ikke driver med idrett. Den positive sammenheng med skoleprestasjoner er sterkest for de som bruker relativt mye tid på idretten og som har vært med i et idrettslag over flere år (Sletten et al., 2015).

Det kan være ulike forklaringer på den positive sammenheng mellom deltakelse i idrettslag og prestasjoner i skolen. Det kan for eksempel skyldes hvilke barn og unge som deltar i idrett og som finner seg til rette i idretten også finner seg til rette i skolen. Det kan også skyldes at selve aktiviteten eller miljøet rundt idretten gir ferdigheter eller sosiale kontakter som også er nyttige i skolesammenheng (Sletten et al., 2015).

1.3 Hvordan kan samarbeid mellom skole og fritid være relevant for fellesskolen?

Mandatet gir i utgangspunktet ikke eksplisitte føringer på at utvalget skal gå inn i den organiserte fritiden, eller sammenheng mellom skole og fritid. Likevel er teksten formulert ganske åpent og flere formuleringer kan tolkes i retning av at den organiserte fritiden kan være relevant.

I bakgrunnen for oppdraget står det blant annet at:

Endringer i samfunnet medfører nye krav, forventninger og utfordringer som skolen skal balansere i sitt brede dannelses- og utdanningsoppdrag. Dette vil også stille krav til samarbeid med andre tjenester og aktører.

Dersom utvalget ønsker å omtale den organiserte fritiden, kan det kobles til skolens samarbeid med andre aktører, slik mandatet åpner for.

Til møtet på Lillestrøm har vi utfordret idrettspresidenten til å si noe om idrettens visjon for barn og unge og hva hun tenker om samarbeidet mellom skole og idrett.

Langtidsplanen for norsk idrett «Idretten vil!» beskriver fellesskap, mestring og ærlighet som viktige verdier for idretten.¹ Norges Idrettsforbund har også vedtatt egne rettigheter for barneidretten, som baserer seg på FNs barnekonvensjon. Disse legger blant annet vekt på at alle barn og unge skal oppleve trygge treningsmiljø med vennskap og trivsel. De har rett til å oppleve mestring og lære ulike ferdigheter. De skal også få være med å påvirke og ta egne valg.²

Både skole og den organiserte fritiden er viktige felleskapsarenaer i barn og unges liv. Det er flere likhetstrekk mellom skolens brede mandat, slik det er beskrevet i overordnet del av læreplanverket, og idrettens verdier og rettigheter for barneidretten. Trygghet, inkludering, mestring og medvirkning er eksempler på felles verdier.

Tilsvarende verdifellesskap finner vi også mellom skolen og kultursektoren. For eksempel står det i rammeplanen for kulturskolen at den «bidrar til danning, til å fremme respekt for egen og andres kulturelle tilhørighet, til bevisstgjøring av egen identitet og til å utvikle evne til kritisk refleksjon». I frivillig sektors samlede handlingsplan er målene blant annet å fremme inkludering, styrke sivilsamfunnet og bidra til FNs bærekraftsmål.³

Dersom utvalget ønsker å gå i en retning av å anbefale tettere samarbeid mellom skole og organisert fritid, tenker vi det bør begrunnes ut fra et felles problem eller målsetting som er relevant for mandatet. Det må også være en forutsetning at begge parter har gjensidig utbytte av et samarbeid og ønsker å samarbeide.

Et utgangspunkt for å identifisere felles utfordringer kan være utviklingstrekkene som utvalget skal beskrive. De fleste utviklingstrekkene vi omtalte i notat 3-3 (politiske, demografiske, økonomiske, teknologiske og sosiokulturelle) vil påvirke både skole og den organiserte fritiden. Felles verdier og felles utfordringer gir et godt utgangspunkt for samarbeid.

Som vist i notat 4-8 B om fysisk aktivitet, finnes det også flere eksempler på strukturert samarbeid mellom skole og organisert idrett. Som for eksempel satsingene «Aktive lokalsamfunn»⁴ i Drammen kommune og Idrett-skole samarbeidet i Fredrikstad⁵.

Fra andre land finnes det flere eksempler på at organiserte fritidsaktiviteter er mer integrert i skolen. I flere land, som USA brukes «extracurricular activity» eller «extra academic activity» som begrep for aktiviteter (idrett, kultur) som organiseres av skolen, men som ligger utenfor det obligatoriske læreplanverket.

Storbritannia har lang erfaring med et eget program «Extended Schools programme», som gir økonomisk støtte til å tilby ekstra læringsstøtte, idrett- og fritidsaktiviteter i utsatte områder.⁶

¹ https://www.idrettsforbundet.no/siteassets/idrettsforbundet/idrettenvil2023-2027/pdf/idretten-vil_langtidsplan-for-norsk-idrett-20232027.pdf

² <https://www.idrettsforbundet.no/tema/barneidrett/idrettens-barnerettigheter/>

³ [Handlingsplan for Frivillighet Norge 2024 – 2025 | Frivillighet Norge](#)

⁴ <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/viken/aktive-lokalsamfunn/>

⁵ <https://www.frid.no/skoleprosjektene>

⁶ <https://www.education-ni.gov.uk/articles/extended-schools-programme>

1.3.1 Forskjeller mellom skole og den frivillig organiserte fritiden

Det er også viktig å være klar over at det er vesentlige forskjeller mellom skolen og den delen av den organiserte fritiden som gjennomføres av frivillige organisasjoner. Disse forskjellene legger begrensninger på samarbeidet. Det er heller ikke enkelt å overføre programmer eller løsninger som fungerer i andre land til norsk skole.

Skolen har et annet samfunnsoppdrag enn frivilligheten. Den skal oppfylle retten og plikten til opplæring og er regulert gjennom opplæringsloven og annet lovverk. Opplæringsloven gir kommunen og fylkeskommunen som skoleeiere ansvaret for opplæringen i grunnskolen og videregående skole, og for andre virksomheter som er regulert i opplæringsloven, som skolefritidsordningen og kulturskolen. Skolen har ikke ansvar for det som eventuelt skjer i den organiserte fritiden. Skolen kan i prinsippet pålegges nye oppgaver og ansvar, som for eksempel å samarbeide med frivillighet eller tilby organiserte aktiviteter for barn og unge, men dette kommer med en kostnad. Mange mener skolen og lærerne i dag har for mye ansvar og for mange oppgaver. Forventninger om at skolene skal ta mer ansvar for å samarbeide med andre kan oppfattes som nok en oppgave som skolene må ta ansvar for, og som setter ytterligere press på skolen som koordinerende funksjon i barn og unges liv.

Aktive frivillige organisasjoner har en stor verdi i det norske samfunnet. De styrker demokratiet og gir folk en bedre hverdag, gjennom å legge til rette for inkludering og fellesskap. Frivillighetspolitikken ligger under kultur- og likestillingsdepartementet, som blant annet administrerer tilskudd til frivillige organisasjoner. Siste stortingsmelding som beskrev frivillighetspolitikken var Meld. St. 10 (2018-2019) Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig. Den statlege frivilligheitspolitikken. Et overordnet mål for meldingen var å øke deltakelsen i frivillige arbeid, og et grunnleggende prinsipp er frivillighetens selvstendighet. Det er ikke staten som skal sette mål for frivilligheten, men staten støtter frivilligheten økonomisk og gir forutsigbare rammer.

Dersom utvalget ønsker å omtale samarbeidet mellom skole og frivillighet bør det gjøres på en måte som ikke går på bekostning av den ene eller andre, men som styrker dem begge.

1.3.2 Den organiserte fritiden er kompleks

Til nå har vi lagt vekt på idretten og samarbeid mellom skole og de frivillige organisasjonene. Organiserte kulturaktiviteter utgjør en klart mindre del av fritiden enn idretten, og har også fått mindre oppmerksomhet i forskningen på barn og unges fritid.

Alle kommuner skal ha et kulturskoletilbud til barn og unge, enten alene eller i samarbeid med andre kommuner. Kulturskolene gir et variert tilbud til barn og unge, hvor de kan lære for eksempel å danse, synge, spille instrument, male, spille teater osv.

Omtrent 13 prosent av barn i alderen 6-15 år deltar i kommunale kulturskoler, dette utgjør i underkant av 100 000 barn. De kommunale kulturskolene er på denne måten en viktig del av barn og unges organiserte fritid.

I motsetning til de frivillige organisasjonene er kulturskolene organisert gjennom kommunene. Norsk kulturskoleråd, som er kulturskolenes medlemsorganisasjon, har laget en rammeplan for kulturskolen som beskriver mål, verdier og prinsipper for kulturskolen.

Kulturskoletilbudet er organisert ulikt i kommunene. Strategien Skaperglede – engasjement og utforskertrang framhever at en del kommuner har potensial til å legge bedre til rette for samarbeid. Dette gjelder særlig for kommuner hvor kulturskolen ikke er plassert i kommunens organisasjonsstruktur, eller hvor det er store fysiske avstander.

I strategien forventer regjeringen at kommunene ser ansettelser i grunnskolen og kulturskolen i sammenheng, og at kommunen bruker kompetansen i kulturskolen også i grunnskole, barnehage og SFO.

Eksemplene over med Norges idrettsforbund og Kulturskolen viser et skille mellom frivillig og offentlig organisert fritid, og mellom idrett og kultur. I tillegg finnes en rekke kommersielle aktører som også leverer organiserte fritidstilbud.

Vi har også bare vist eksempler fra idrett og kultur. I tillegg kommer fritidsklubber, religiøse foreninger og andre lag og organisasjoner (politikk, speideren, friluftsganger, 4H, miljøorganisasjoner osv.)

Denne kompleksiteten i den organiserte fritiden viser også at utvalget bør gjøre noen valg når det gjelder hvordan dere vil avgrense eventuell omtale av samarbeid mellom skole og organisert fritid.

1.4 Oppsummering

Skolen har ikke ansvar for barn og unges fritid i dag, og det er et åpent spørsmål om skolen skal samarbeide mer med den organiserte fritiden eller ha en tydeligere rolle i barn og unges fritid. Den organiserte fritiden er en viktig fellesarena, men det er systematiske forskjeller i hvem som deltar. Som vist i faktadelen deltar barn og unge fra lavere sosiale lag sjeldnere i organiserte fritidsaktiviteter enn sine jevnaldrende fra mer ressursrike hjem, og de slutter tidligere hvis de har vært medlem.

Selv om mye er forskjellig, så finnes det overlappende verdier og målsettinger for både skole og organisert fritid. Et bedre samarbeid kan styrke både skolen og den organiserte fritidens evne til å møte utviklingstrekk som treffer dem begge.

Den organiserte fritiden er imidlertid kompleks, og inneholder en rekke ulike aktiviteter som er organisert på ulike måter. Dersom utvalget ønsker å omtale samarbeid mellom skole og fritid må det gjøre en hensiktsmessig avgrensning av hvilke aktiviteter og organisasjoner som er relevante.

Sekretariatet anbefaler at det er viktig å holde fast på hovedoppdraget i mandatet, som er å vurdere hvordan fellesskolen i framtiden kan danne og utdanne barn og unge til det beste for den enkelte og for fellesskapet. Dersom utvalget velger å beskrive samarbeid med den organiserte idretten, bør omtalen ta utgangspunkt i hvordan samarbeidet kan styrke fellesskolen. Samtidig bør utvalget være varsomme med tiltak som kan svekke fellesskolen eller frivilligheten, for eksempel ved å forskyve ansvar og oppgaver eller legge nye oppgaver til.

1.5 Spørsmål til utvalget

- Vil utvalget si noe om den organiserte fritidens rolle for framtidens skole?

- Hvordan kan den organiserte fritiden bidra til å styrke fellesskolen?
- Ønsker vi mer samarbeid mellom skole og fritid, eller bør det komme tydeligere fram hva som er skolens ansvar og hva som er frivillighetens ansvar?

1.6 Referanser

Arnesen, D., & Hansen, V. W. (2024). Kunnskapsoppsummering om barn og unges deltakelse i fritidsaktiviteter. Dimensjoner i deltakelse, barrierer, behov og tiltak. *Rapport - Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor*.

Bakken, A. (2024). *Ungdata 2024 Nasjonale resultater* (NOVA Rapport 6/24, Issue. https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3145138/Ungdata2024_NasjonaleResultater_UU.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Barne og familiedepartementet. (2024). *En barndom for livet. Økt tilhørighet, mestring og læring for barn i fattige familier. Revidert utgave, desember 2024*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/df568c8ea68f48d6b03f2cca6149cf77/no/pdfs/barn-i-fattige-familier.pdf>

Sletten, M. Å., Strandbu, Å., & Gilje, Ø. (2015). Idrett, dataspill og skole - konkurrerende eller på lag? *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 99, 334-350.